

GROTE EMOTIONELE SCHOONMAAK

Dagelijks werk van Renate Dorrestein

Er zijn schrijvers die de gedachte aan een toekomstige biografie heerlijk vinden en voor hun dood al een biograaf uitkiezen (Harry Mulisch, Jan Wolkers) én er zijn schrijvers die gruwen bij de gedachte dat iemand in hun papieren gaat zitten graaien, allerlei dingen vindt die niet voor zijn ogen bedoeld zijn, en die intimiteiten vervolgens verlekkerd publiceert. Hella Haasse was zo iemand: geen biografie, alsjeblieft. Kort voor haar dood veranderde ze van gedachten: ze zag in dat haar werk niet van haar alleen was; bovendien kon ze nog alles vernietigen wat ze niet bewaard wilde zien.

Begin 2016 interviewde ik Renate Dorrestein voor mijn biografie over Hella Haasse. Hoewel ze meteen begon over haar eigen afkeer van het genre – gelukkig, lachte ze, was het probleem nog lang niet aan de orde – wilde ze graag meewerken. Hella en zij hadden elkaar goed gekend omdat ze in 1987 samen een schrijverscongres in Israël hadden bezocht. Haasse had de beginnende schrijfster Dorrestein toen gezegd dat ze haar eerste, grillige “gotische” romans (*Buitenstaanders* en *Noorderzon*) goed vond.

Toen Dorrestein eens wanhopig was omdat ze haar eigen werk niet meer kon ontwarren, vroeg ze Haasse om raad. Ze kreeg een advies waarop ze jarenlang zou teren: “Je hoeft je werk ook helemaal niet te begrijpen, Renate, je hoeft het alleen maar te schrijven!” Dat luchtte haar op. Ze werkte de gedachte later uit in *Het geheim van de schrijver*. Als schrijver hoefde je niet over een onuitputtelijke fantasie te beschikken. Verhalen dienden zich vanzelf aan, op een bepaalde locatie, door een geur, door de naam van een personage. Ze had het gevoel dat de verhalen háár uitkozen en niet andersom. Daar bedoelde ze niets zweverigs mee. Die verhalen waren bij haar nu eenmaal in goede handen.

Ik kon die middag niet vermoeden dat Renate Dorrestein, scherp en levendig als altijd, negen maanden later een doodvonnis te horen zou krijgen – slokdarmkanker – en dat ze er ruim twee jaar later niet meer zou zijn. Tussen de aanzegging door de arts in 2016 en haar overlijden zat zo’n anderhalf jaar. In die tijd verschenen er drie boeken van haar:

Renate Dorrestein © Merlijn Doornik

haar laatste roman *Reddende engel*, de novelle *Liever boren we onszelf* en, net voor haar dood, *Dagelijks werk*, een bundel met ongepubliceerd of niet meer verkrijgbaar non-fictiewerk, lezingen, inleidingen bij boeken of tentoonstellingen, gastlessen, columns en brieven. Dorrestein, die in God geloofde en zeker wist dat ze naar de hemel ging, stierf op 4 mei 2018 – Dodenherdenking – en werd begraven op Hemelvaartsdag. Daar moet ze over nagedacht hebben. Ze hield graag de regie.

Van die behoefte getuigt ook *Dagelijks werk*. De ondertitel luidt pesterig ‘Een schrijversleven’, de geijkte ondertitel van een biografie. Toen de ziekte een half jaar na de behandeling al terugkwam, schrijft Dorrestein in haar inleiding, wist ze meteen wat haar te doen stond: haar archief opruimen. Om haar nabestaanden te ontlasten, maar vooral om veel weg te gooien. “Stel je voor dat je na je dood, als je niet meer kunt verweren, een biograaf achter je aan krijgt.” Een schrikbeeld. Ze beseft: “Momenteel, met mij nog bovengronds, was alles nog glorieus helemaal van mij.”

Twee thema's springen eruit: Dorresteins afkeer van de literaire kritiek en haar liefde voor de lezer

Ze las de inhoud van oude diskettes en computerbestanden en hield niet meer op met lezen, wekenlang. Haar hele leven trok voorbij in die stukken, en in haar correspondenties. Haar jaren als journalist en columnist, bij het feministische tijdschrift *Opzij*, haar fanatieke strijd voor de vrouwenzaak, het contact met collega-schrijvers, uitgevers, boekhandelaars, en vooral, haar lezers. Het was een grote schoonmaak, ook emotioneel: “Al doende haalde ik vele uitgestelde huil-uren in.”

Dagelijks werk werd niet zomaar een *best of* van leuke Dorrestein-stukjes. Ze koos zorgvuldig de stukken die iets zeggen over de belangrijkste thema's in haar werk en leven. In haar woorden: “teksten die het dagelijkse schrijversleven toelichten én teksten die iets laten zien van de geboorte van de schrijfster die ik ben geworden. Ze geeft, in 2017, zelf toelichting op elk stuk. Dat grappige, ironische commentaar waarin ze zichzelf niet spaart – “Wat kon ik toch eindeloos zagen en drammen” – is minstens zo interessant als de stukken zelf.

De bundel geeft een mooi tijdsbeeld: we zien Nederland door Dorresteins ogen veranderen in een mediocratie, in een hufferige, verwende samenleving waar het recht van de hardste schreeuwer geldt, waarin het vernederen en beledigen van mensen als het toppunt van humor en intellectuele scherpzinnigheid geldt, en moraal en ethiek honend als iets voor domme, benepen mensen worden afgedaan.

Twee thema's springen eruit: Dorresteins afkeer van de literaire kritiek en haar liefde voor de lezer. De lezer was voor haar de échte literatuurliefebber. Het moet gezegd: de Nederlandse literaire kritiek liep bepaald niet weg met haar werk. In het buitenland – de Verenigde Staten, Japan – werd haar werk geprezen, maar de Nederlandse kritiek hield het

vaak bij de zuinige vaststelling dat haar werk “ambachtelijk” goed in elkaar zat: *plot driven* romans, spannend en met vaart verteld. “Een echte Dorrestein”, noemden de critici dat steevast: een lekker leesbaar boek, waar het publiek hongerig op zou aanvallen, maar dat literair gezien niet veel voorstelde. Critici, schrijft ze, roepen vaak om meer “engagement” in de letteren, maar háár grote betrokkenheid bij de wereld zien ze niet.

Die onderschatting heeft haar enorm gekwetst. Ze legt uit dat het leesbare verhaal nooit haar einddoel was. Ze wil met die verhalen laten zien “wat het betekent om mens te zijn” en “hoe moeilijk het is een fatsoenlijk mens te blijven als de omstandigheden onfatsoenlijk worden”. Critici zijn volgens haar doodsbenuwd voor dingen die in het echte leven gebeuren: een gestoorde moeder die een appelboor in haar kind drijft, een meisje dat wordt belaagd door een roedel bezeten dorpsgenoten, een laagbegeefde jongen die wraak neemt of een jaloers zusje dat haar broertje van de kade duwt – ongebruikelijke onderwerpen in onze literatuur. Dorrestein kruipt in het hoofd van mensen met onweerstaanbare, soms gruwelijke aandriften én in dat van hun slachtoffers. Haar werk is ronduit en zonder gêne moralistisch. Het toont waartoe mensen in staat zijn; het doet een beroep op empathie. De vragen die lezers haar stellen, bij optredens op scholen en in bibliotheken, gaan wél over de motieven van haar personages of over morele dilemma's.

En zo rekent Dorrestein op de valreep nog af met wat oude vijanden en geeft ze haar lezers nog wat hartverwarmende herinneringen mee. Een prachtige laatste gongslag. “Een echte Dorrestein”, staat er achterop het boek. Je ziet haar vilein grijnzen.

ALEID TRUIJENS

RENATE DORRESTEIN, *Dagelijks werk – Een schrijversleven*, Podium, Amsterdam, 2018, 300 p.

Meer *Ons Erfdeel*-stukken over Renate Dorrestein op www.onserfdeel.be/nl/renate-dorrestein